

**КРИТИЧКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ О СУКОБУ СА ДАЛЕКОСЕЖНИМ
ГЕОСТРАТЕШКИМ ИМПЛИКАЦИЈАМА
ПО ЧОВЕЧАНСТВО И БАЛКАН**

Уместо Кантове идеје о слободи, знању и вечном миру данас се остварују паролe из Орвелове дистопије „1984“: „рат је мир, слобода је ропство, незнање је моћ!“ Сукоб у Украјини ставио је пред искушењем бројне регионалне и глобалне актере у свету. Нажалост, овај сукоб је показао да се „човечанство још увек налази у доба детињства када је у питању борба за мир“ (Р. Арон), те да је уз сву еволуцију оно још увек у стању недораслости и неспремности да преузме судбину у своје руке. Као да данас живимо у доба успона нове неизвесности, ширења зиме незадовољства и конфронтација. Прорадила су бројна жаришта у различитим конфликтним зонама, као што показује и најновији сукоб између Израела и Палестине који илуструје како су људски животи, посебно деце, јефтине када су у питању најсуровији облици ратовања, као и колико је ОУН беспомоћна да их контролише и пацификује. Сlike ужаса из Газе: крик деце, мајки, подсећају нас на велика крвопролића из Првог и Другог светског рата. И један и други сукоб илуструју да живимо у доба не само прекрајања геополитичке карте света, већ и најтемељније кризе после Другог светског и хладног рата. На делу је све видљивији крах тзв. новог светског униполарног поретка и мукотрпни успон актера мултиполарног света. Извесно је да ће овај процес епохалних промена бити праћен бројним локалним и регионалним сукобима са неизвесним исходом по човечанство.

Рат у Украјини и буђење нових жаришта у свету само илуструју да ништа нисмо научили из историје. Не само из порука најстарије Енохове књиге – „да ће свет једном страдати од воде, а једном од ватре“, већ и из великих ратних кланица XX века, „века вукодавитеља“ (О. Мелштајн), па и епидемије Ц-19, те глобалне фуге смрти. Отуда запитаност: како је могуће да су нам до јуче причали о будућности која је наша ствар (Д. Ружемон) и да је глобализацијом отпочела нова ера човечанства, али да само још увек њени учинци нису праведно расподеђени (В. Гибсон)? Пре ће бити да смо близу Шекспирове констатације – да је човечанство поново „изашло из зглоба“, те да смо суочени са Хамлетовском дилемом: „бити или не бити, питање је сад!“

Иако су нас убеђивали да ће крај XX и почетак XXI века бити у знаку радикалне промене парадигме од геоекономије ка геокултури, нажалост, дошло је до повампирења геополитике, сада само у новој форми борбе за нову расподелу свих ресурса и прекрајање мапе света. Успон снага новог светског поретка у постбиполарном свету текао је не само у знаку нове хегемоније и неолибералне стратегије „капитализма катастрофе“ (Н. Клајн), већ, како је показао сукоб у Украјини, да је без обзира на идеолошко замагљивање и медијску манипулацију и легитимацију, на делу повампирење геополитичких интереса и сукоба.

Кратак осврт на литературу из области глобалне геополитике и геостратегије показује да сукоб у Украјини није случајан, већ пројектовани прокси рат САД и тзв. глобалног Запада на челу са НАТО алијансом у циљу реализације оног сценарија борбе за очување геостратешког лидерства у свету (о чему је детаљно писао З. Бжежински у својој геостратешкој студији из 1977. „Велика шаховска табла“) у коме је садржан посебан одељак о значају „освајања“ Украјине за разбијање позиције Русије као регионалне и глобалне силе и даљи продор ових снага на Исток (јер како пише у овој студији „онај ко овлада средиштем евроазијског простора тај ће дуго бити хегемон и глобални лидер). На фону овог сценарија Америка је радила интензивно већ тридесет година, изазивајући и контролишући сукобе од Балкана преко северне Африке, блиског и средњег Истока до актуелног сукоба у Украјини. Такође, у студији „Следеће сто године – геополитичка прогноза за XXI век“ из 2002. године амерички експерт за стратешку анализу, Џорџ Фридман, истиче да САД треба да игра на карту увлачења Украјине у НАТО; подвлачећи „ако Запад буде успео да извојеује контролу над Украјином, Русија ће да изгуби одбрамбену способност у региону и њене границе на југозападној страни остаће рањиве и широко отворене, а Русија неће моћи да очува статус глобалне силе“. Морамо се подсетити и става државне секретарке за спољне послове Мадлен Олбрајт која је, као јастреб хегемонистичке политике САД-а, поручила: Русију треба монополизovati новом расподелом геоекономских ресурса (почев од Сибира, због воде, па до других њених крајева у којима постоји нафта и други ресурси), те да је у том смислу треба геополитички поделити. У овом контексту треба и разумети недавну изјаву актуелног председника Џо Бајдена да је подржавање Украјине у рату са Русијом за САД добра инвестиција. Све то илуструје да се и након хладног рата САД нису одрекле своје хегемонистичке империјалне политике, већ да су само у новим формама наставиле да делују изазивајући и контролишући бројне конфликте у свету. Отуда је Ноам Чомски био у праву својом тврдњом о томе да је рат спољна политика Америке, што потврђује и пракса све безобзирнијег ширења НАТО алијансе на Исток.

Наравно да актуелни сукоби увек имају и дубље геополитичке и идеолошке корене. Занимљиво да је о томе крајем прошлог столећа Достојевски писао у *Дневнику писца* (Љубљана, 1982, 182-183), упозоравајући да ће се „у будућности словенски народи, које је руски народ помагао у њиховом ослобођењу, окренути Европи и чак радити против Русије... Русија треба озбиљно да се припреми за то јер сви ће ти ослобођени Словени похрлити у Европу, они ће у заносу заборавити себе и усвојиће европске политичке и социјалне облике владавине, и тако ће проживети читав један период европеизације пре него што буду разумели нешто од своје улоге која им је досуђена у заједници словенских племена у будућој историји света. Те ће се мале земље вичито свађати, завидеће једна другој и водиће интриге једна против друге... Само ако буде показала своју потпуну некористољубивост, Русија може победити и привући Словене на своју страну. Сви ће се

онда вратити своје гнезду“. Наравно, Достојевски је као руски националиста, али и Европљанин захтевао ослобођење свих Словена, њихову независност и слободан развој националних идеала. О томе је у свом чувеном говору о Пушкину поручио: „Наша је судбина светска и нећемо је освајати мачем него снагом братства и братске наше тежње за уједињењем човечанства“.

Овај геополитички прокси рат великих сила у Украјини као да уводи човечанство у фатално доба нуклеарног рулета и нову катастрофу. Нажалост, као да је утихнуо глас мировних покрета и интелектуалаца што говори да се човечанство налази на судбоносном раскршћу и великом искушењу. Крајње је време да као део интелектуалне јавности и савести човечанства постанемо свесни чињенице да уколико се овај рат буде отео контроли, Европа и свет се могу наћи у смртном загрљају руских и америчких крстарећих ракета са нуклеарним ратом са катастрофалним исходом, који би усмртио човечанство и опустошио планету. У том смислу треба подсетити да *сутра може бити касно* (Ф. Мајор), као и пробудити јавност и поручити да су право на живот и мир основна људска права, без чијег остварења сва остала права су бесмислена. Као и да без глобалне правде неће бити ни глобалног мира у свету.

Имајући у виду све то упућујемо апел за дијалог и мир и придружујемо се свим актерима новог манифеста о планетарном хуманизму, миру, разумевању и глобалној солидарности човечанства, у борби за алтернативни пројекат одрживог друштвеног развоја света и опстанка планете.

Полазећи од академске потребе да се анализирају савремени проблеми који су од кључног значаја за савремени свет, човечанство, али и Балкан, позвали смо истраживаче различитог профила на сарадњу око проблематизације ове актуелне теме сукоба у Украјини и њиховим импликацијама на глобалне односе у свету и на Балкану.

У име редакције часописа *Балканске синтезе*, захваљујемо се свим учесницима, који су својим професионалним ангажовањем, тј. прилозима на ову комплексну тему, њеним узроцима и последицама на глобалне односе, Украјину, Русију, Европу и Балкан, помогли расветљавању различитих њених аспеката и тиме допринели како научној интерпретацији овог процеса, тако и развијању свести о грађанској одговорности да се афирмишу вредности мира и демократског мултиполарног развоја у савременом свету. Теоријски и идеолошки ставови који су презентовани у ауторским прилозима део су академске слободе да се негује, буди и изграђује критичка свест о кључним проблемима наше савремености, на путу афирмисања вредности културе мира, одрживог развоја и солидарности човечанства.

др Љубиша Митровић, професор емеритус,
главни и одговорни уредник часописа „Балканске синтезе“